

Vihapuhe yllyttää vihatekoihin

Viime vuosina on puhuttu paljon vihapuheesta ja siitä on muodostunut keskeinen yhteiskunnallinen kysymys. Vihapuhe ei ole kuitenkaan uusi ilmiö, vaikka siitä on tullut laajempi ja voimallisempi ilmiö, kun varsinkin maahanmuuttovastaisuus on lisääntynyt. Vihapuhetta voi esiintyä kouluissa, mikä tekee koulusta turvattoman paikan niin oppilaille kuin henkilökunnallekin. Mutta mitä vihapuhe oikeastaan on?

Euroopan neuvosto ja Euroopan Ihmisoikeustuomioistuin ovat määritelleet vihapuheen olevan sellaisia ilmaisun muotoja, jotka levittävät, yllyttävät, edistävät tai oikeuttavat suvaitsemattomuuteen perustuvaa vihaa. Vihapuhe voi olla yksilöityä tai kohdistua ihmisryhmään.

Ihmisryhmään kohdistuvaa vihapuhetta kannattaa tarkastella erityisen vakavana, vihamielisenä syrjinnän muotona. Vihapuhe tuottaa sellaista ilmapiiriä, joka 1) yllyttää väkivaltaan, 2) pyrkii vaientamaan vihapuheen kohteeksi joutuneen ja 3) luo turvattomuutta vihapuheen kohteeksi joutuneelle. Pahimmillaan vihapuheesta tulee normalisoitua, jolloin viharikokset ja väkivalta nähdään hyväksyttävänä toimintana.

Vihapuhe voi terminä johdattaa tarkastelemaan ilmiötä yksilöiden psykologisten tilojen kautta, mikä voi johtaa vihan ja syrjinnän näkemiseen yksilöistä johtuvana. On kuitenkin kannattavaa pohtia, millaiset yhteiskunnalliset rakenteet ja ajattelutavat synnyttävät vihaa vähemmistöjä kohtaan. Tällöin vihaa voidaan tarkastella sosiaalisena tunteena, joka syntyy ja vahvistuu toisten ihmisten toiminnan kautta. Lisäksi on hyvä muistaa, että vihapuhetta ei aina tuoteta vihastuneena ja termi kuvaakin enemmän sitä, millaista ilmapiiriä sillä tuotetaan. Samaten on hyvä muistaa, että viha ja vihaisuus ovat tunteita, joita kaikki tuntevat, eikä niiden tuntemisessa ole mitään paha. Oleellisempaa on se, millaista ilmapiiriä toiminta tuottaa.

Vihapuhe ei myöskään ole nimestään huolimatta aina vihaista tai väkivaltaista, vaan se voi olla myös rauhallisesti argumentoitua ja sen sanoma voidaan kätkeä vitsailuun. Vihapuheen muotoa tärkeämpää on sen sisältö ja vaikutukset: miten se vaientaa, luo pelon ja vihan ilmapiiriä ja yllyttää vihamielisyyteen.

Vihaan pyramidi (pyramid of hate) auttaa hahmottamaan, miten ennakkoluulot ja negatiiviset asenteet synnyttävät syrjiviä tekoja ja rakenteita, jotka voivat lopulta johtaa väkivaltaan. Löydät sen tästä: https://maailmankoulu.fi/wp-content/uploads/2018/05/vihanpyramidi_rauhan_rakentajat.pdf

Sananvapaus ja vastuu sanomisista

Julkisessa keskustelussa pohditaan usein vihapuheen ja sananvapauden välistä suhdetta. Sananvapaus on yksi keskeisimmistä perusoikeuksista, mutta samalla on muistettava perus- ja ihmisoikeuksien lähtökohta eli käsitys jaetusta ihmisarvosta. Vihapuhe on sellaista toimintaa, jonka kautta kyseenalaistetaan toisen ihmisarvo ja oikeutetaan vihamielistä toimintaa toista kohtaan. Vihapuhe on siis uhka ihmisoikeuksille ja sen voi sanoa olevan väkivallan muoto.

Sananvapauden suhteen tulisikin muistaa, että jokaisella on myös vastuu sanomisistaan ja että sananvapauden nojalla ei saa loukata muitten ihmisoikeuksia. Sanat ovat tekoja, joilla vaikutetaan, joten on hyvä pysähtyä miettimään, mitä vaikutuksia omilla ja toisten puheilla voi olla. Jos puhe loukkaa ja kiistää toisen ihmisarvon ja tuottaa sellaista vihamielisyyttä, joka yllyttää väkivaltaisuuksiin, voidaan siihen puuttua – myös tuomioistuimissa. Tämän vuoksi on hyvä tuoda keskustelussa ilmi myös muut ihmisoikeudet, mikäli sananvapauden vetoamalla loukataan muita ihmisoikeuksia.

”Mielestäni ollaan väärillä jäljillä, kun vihapuhekeskustelua käydään mielipiteenvapauden tai tunteiden tontilla. Vihapuhe kun ei ole tunne tai mielipide, vaan se on väkivallanteko. Yksi henkisen väkivallan muoto, jolla pyritään mitätöimään ja alistamaan toisia ihmisiä. Lähimpiä vastineita löydän pikemmin koulu- ja työpaikkakiusaamisen tai perheväkivallan parista kuin keskustelusta, joka koskee sananvapautta. Vai onko todella niin, että puuttuminen koulukiusaukseen kaventaa kiusaajan sananvapautta? Tai se, että pitkään henkistä väkivaltaa vastaanottanut puoliso katkaisee suhteen ja hakee apua muualta? Ainakin minun järjelläni tuntuisi ihan hullulta ajatella, että lähtisin keskustelemaan näistä tapauksista huolestuneena väkivallantekijän sananvapaudesta.”(Tiina Sotkasiira, yhteiskuntapolitiikan tutkija)

Vihapuheesta dialogiin

Koulun yhtenä tarkoituksena on kasvattaa lapsista ja nuorista toisia ihmisiä kunnioittavia kansalaisia. Se on lähtökohta vihapuheen vastaiselle työlle ja se on yleisestikin keskeinen osa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokasvatusta. Kun vihapuhetta käsitellään opetuksessa, on tärkeää opettaa ihmisoikeuksista sekä kehittää lasten ja nuorten tunne- ja empatiataitoja.

Materiaalia tähän löytyy esimerkiksi Planin oppaasta Vihapuheesta dialogiin – Koulutusmateriaali vihapuhetta käsitteleville oppitunneille.

Materiaalia

Vihapuheesta dialogiin

http://www.gloaalikoulu.net/wp-content/uploads/2017/09/Plan_Vihapuhe_koulutusmateriaali_34s.pdf

Ihmisoikeusliitto

<https://ihmisoikeusliitto.fi/sananvapaus-on-tarkea-ihmisoikeus-mutta-silla-on-rajansa/>

Vihan pyramidi englanniksi:

<https://www.adl.org/sites/default/files/documents/pyramid-of-hate.pdf>